

Теорія та історія державного управління

УДК 351.74: 351.863.1

Бондарчук Павло Сергійович

*аспірант кафедри глобалістики, євроінтеграції
та управління національною безпекою*

Національної академії державного управління при Президентові України

Бондарчук Павел Сергеевич

*аспирант кафедры глобалистики, евроинтеграции
и управления национальной безопасностью*

Национальной академии государственного управления при Президенте Украины

Bondarchuk Pavlo

*Postgraduate Student of Globalistics, European Integration and
National Security Management of the*

National Academy for Public Administration under the President of Ukraine

ORCID: 0000-0003-3838-3644

**SWOT-АНАЛІЗ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ І ЗАГРОЗ ПУБЛІЧНОГО
АДМІНІСТРУВАННЯ У СФЕРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ З
ВИКОРИСТАННЯМ ЦІННІСНОГО ПІДХОДУ
SWOT-АНАЛИЗ СОВРЕМЕННЫХ ВЫЗОВОВ И УГРОЗ
ПУБЛИЧНОГО АДМИНИСТРИРОВАНИЯ В СФЕРЕ
НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ
ЦЕННОСТНОГО ПОДХОДА
SWOT-ANALYSIS OF CURRENT CHALLENGES AND THREATS OF
PUBLIC ADMINISTRATION IN NATIONAL SECURITY SPHERE USING
A VALUE-BASED APPROACH**

Анотація. У статті йдеться про застосування SWOT-аналізу щодо викликів і загроз, які виникають та впливають на процес публічного адміністрування у сфері національної безпеки України з використанням ціннісного підходу, актуальності та ефективності такого інструменту дослідження для отримання глибоких та валідних результатів. Також розглянуто особливості ціннісного підходу для виокремлення значущих та впливових факторів, параметрів, індикаторів серед низки інших, що суттєво впливають на публічне адміністрування у сфері національної безпеки країни, а також можливість досягнення надійних та об'єктивних результатів.

Ключові слова: публічне адміністрування, національна безпека, ціннісний підхід, SWOT-аналіз, цінності, виклики та загрози.

Аннотация. В статье рассматривается использование SWOT-анализа применительно к вызовам и угрозам, которые возникают и влияют на процесс публичного администрирования в сфере национальной безопасности Украины, используя ценностный подход, актуальность и эффективность такого инструмента исследования, для получения глубоких и валидных результатов. Также рассматриваются особенности ценностного подхода для выделения значимых и влиятельных факторов, параметров, индикаторов среди многих других, которые существенным образом влияют на публичное администрирование в сфере национальной безопасности Украины, а также возможность достижения надежных и объективных результатов.

Ключевые слова: публичное администрирование, национальная безопасность, ценностный подход, SWOT-анализ, ценности, вызовы и угрозы.

Summary. The article deals with the application of SWOT-analysis of challenges and threats that arise and affect the process of public administration in the field of national security of Ukraine using the value approach, relevance and

effectiveness of such a research tool to obtain profound and valid results. The peculiarities of the value approach to identify significant and influential factors, parameters, indicators among a number of others that significantly affect the public administration in the field of national security, as well as the ability to achieve reliable and objective results.

Key words: *public administration, national security, value approach, SWOT-analysis, values, challenges and threats.*

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Однією з основних умов на шляху до модернізації системи національної безпеки будь-якої країни є проведення фундаментальних, глибоких та змістовних науково-прикладних досліджень, які б повною мірою забезпечили надання необхідної та релевантної запитам інформації для прийняття ефективних стратегічних рішень у цій сфері. Основною вимогою, яка висувається до створення та функціонування системи національної безпеки, в тому числі й в українській державі, є захист інтересів громадян, суспільства та держави в цілому. І, відповідно до норм Основного Закону України, основним змістом діяльності держави є забезпечення прав та свобод людини, забезпечення належного рівня її соціальних, політичних, економічних, майнових, духовних прав і можливостей їх волевиявлення у безпековому просторі країни [1]. Отже, такі чинники достатньою мірою обґрунтовують значущість та актуалізацію дихотомії – щодо пошуку і отримання належної інформації і, на основі цього, прийняття і реалізацію рішень, що базуються на цій інформації. У цьому випадку якість таких рішень буде зумовлена якістю обробки інформації, яка покладена в основу цих рішень, а також якістю відповідного наукового та

дослідницького інструментарію, за допомогою якого було проведено опрацювання необхідної інформації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проблема визначення якісних та прогресивних інструментів для проведення досліджень у сфері публічного адміністрування у сфері національної безпеки України, у тому числі й можливостей SWOT-аналізу, була предметом дослідження таких науковців як Бобров Є.А. та Діак І.В. [2,3] щодо питань енергетичної безпеки, Малицького Б.А., Омеляненко В.А. щодо сфери стратегічної інноваційної безпеки [4,5], Чупрія Л.В. Качинського А.Б., Здіорука С.І. щодо сфери соціально-гуманітарної безпеки [6-8] Антонова В.А., Чувакова О.А. [9,10] щодо конституційно-правових аспектів національної безпеки. Однак питання вивчення питань застосування аналітичних методів дослідження сфери національної безпеки з використанням ціннісного підходу висвітлено значною мірою недостатньо, і потреба досліджень, використовуючи ціннісний підхід, достатньо актуальна та набуває суттєвого значення, особливо зараз, коли відбуваються злами ціннісних парадигм посткапіталістичного та постіндустріального розвитку світу, активного загострення набувають протиріччя між державами – флагманами економічного розвитку, а країни світової периферії все складніше та важче знаходять можливості до хоча б оптимальної інтеграції у глобалізований простір споріднених за цивілізаційним розвитком країн світу.

Формулювання цілей статті. Метою цієї статті є здійснення за принципами SWOT-аналізу дослідження безпекового стану України з огляду на впливи сучасних викликів і загроз, що постають перед країною у відповідних напрямках її життєдіяльності, а також можливостей і загроз, що

будуть актуальними на найближчому відрізку політичного сьогодення з використанням ціннісного підходу; визначити його ефективність для проведення досліджень у сфері національної безпеки, зокрема публічного адміністрування у цій царині в Україні, а відтак – обґрунтувати доцільність його застосування при підготовці та прийнятті відповідних рішень з публічного адміністрування у системі національної безпеки України.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Серед інструментів, які покликані забезпечити збір, отримання, обробку та належне оформлення інформації для прийняття необхідних рішень, належне місце займає SWOT-аналіз, розроблений на базі європейських наукових шкіл, і названий так за першими літерами термінів, що характеризують суть його застосування, групування та систематизації. Це сильні (Strengths), слабкі (Weaknesses) сторони досліджуваного предмету, явища, феномену, а також його реальні та потенціальні можливості (Opportunities) і загрози (Threats), які виникають, або можуть виникнути в майбутньому стосовно нього, у ньому або через нього. До числа переваг, які властиві цьому науковому інструменту пізнання, можливо віднести доступність, оперативність, практичність у застосуванні, універсальність використання при необхідності отримати та опрацювати первинні дані для більш ретельних та ґрунтовних досліджень, спрощений порядок його проведення, зрозумілість та доступність. Але, разом з тим, як і будь-якій іншій інструментарій, він має і окремі недоліки, зокрема може бути тенденційним та недостатньо об'єктивним через вплив суб'єктів цього аналізу, а також через домінування інформації якісного характеру, на протигагу кількісним параметрам, зокрема цифровим показникам та статистичним даним.

Оскільки, як вже було зазначено, основним пріоритетом діяльності держави, її органів, інституцій та установ є забезпечення дотримання та реалізація прав і свобод громадян, а відтак і системи національної безпеки, з ухилом саме у безпековий простір, тому найефективнішим прийомом, який доцільно застосовувати до здійснення SWOT-аналізу викликів і загроз національній безпеці України – це використання ціннісно-орієнтованого підходу, в основі якого має покладатися цінність тих елементів життєдіяльності людини, суспільства, держави, які набувають найвищої ваги у той чи інший момент існування держави.

Відповідно до досліджуваної А. Маслоу ієрархії потреб останнім було запропоновано графічне їх визначення у формі піраміди. Після виходу його праці у 1943 році «Теорія мотивації людини» [11] ця «Піраміда Маслоу» стала своєрідним шаблоном у сферах вивчення потреб, мотивацій, прагнень людини. Цінність же, за загальним визначенням, це будь-яке матеріальне або ідеальне явище, яке має значення для людини чи суспільства, заради чого вона діє, витрачає свій час та інші власні ресурси (сили, кошти, здоров'я), які, як правило, становлять сенс її життя. Потреби ж людини, як правило, становлять ядро цінностей, основу, на яку потім нашаровуються відповідні цінності у залежності від рівня задоволення цих потреб. Відсутність можливостей задоволення відповідних потреб суттєвим чином впливає на актуальність сприйняття навколишнього середовища, породжуючи психологічну фрустрацію і значні негативні наслідки як для самої особи, так і для її оточення, а в умовах того, що такі негативи можливі для окремих прошарків населення – вони можуть спричиняти і зміни ціннісних орієнтацій суспільства.

Повертаючись до Піраміди Маслоу без заперечень можна констатувати, що цінності вищого, духовного спрямування становлять пріоритет лише тоді,

коли задоволені потреби нижчого порядку: фізіологічні (харчування, відпочинок, сексуальні), безпекові (здоров'я, можливість створити сім'ю, народити і виховати дітей, забезпечити матеріальне існування, мати особисту власність). Таким чином, потреби нижчого порядку є базисними потребами особистості. До вищих потреб, які, як правило, і вважаються основними цінностями розвинутого суспільства, відносять душевні потреби (дружба, романтичні стосунки, душевний комфорт), потреби честі та гідності та потреби саме духовного порядку – самореалізації, етики, творчості, духовних чеснот тощо. Слід зазначити, що така градація, все ж таки має відносний характер, оскільки цінності вищого порядку можуть задовольнятися і при обмеженому задоволенні нижчих, прикладом чого може вважатися релігійність та творчість у рабовласницькому світі, канони поваги та військової гідності у період середньовіччя, кодекс бусідо та інші. Однак, все ж таки, якщо базисні потреби населення задоволені найменшою мірою, то про подібне суспільство не можна говорити як про високорозвинене та зріле.

Україна, як і більшість країн пострадянського простору, проголосивши з часу визнання незалежності держави курс на побудову незалежної суверенної та правової держави, великою мірою змогла забезпечити злам парадигми патерналістської структури суспільства, та забезпечити демократичні можливості реалізації прав і свобод громадян у економічній, соціальній, політичній, культурно-духовній та і сферах життєдіяльності, надавши можливості для власної самореалізації громадян. Однак, разом з цим, через брак політичного досвіду, своєрідний ментальний інфантилізм, громадянську незрілість більшості населення, у багатьох випадках деструктивні впливи серйозних гравців на світовій політичній арені, слабкість суспільних інститутів, які б могли об'єднати окремі прошарки та верстви суспільства – багато необхідних та актуальних реформ, зокрема,

забезпечення економічної стабільності, дієвої реформи судової гілки влади, забезпечення справедливого та законного перерозподілу державної власності, створення нових прозорих, демократичних та рівних правил взаємної відповідальності громадян та влади, створення чітких та реально дієвих механізмів забезпечення прав та свобод громадян України досягти не вдалося. Саме це через деякий час призвело до значних втрат у сферах економічної незалежності, політичного суверенітету, безконтрольного витрачання власних державних ресурсів та залучених від міжнародних фінансових інституцій кредитних коштів, галопуючого зростання корупційних схем з відчуження державного та комунального майна України, фактичної відсутності кримінальної відповідальності за передусім посадові злочини, що бумерангом вдарило по авторитету вищої державної влади та владних інституцій.

Подібні негативні виклики та загрози національній безпеці України, її державному суверенітету, наслідком яких стали події з незаконної анексії території Автономної республіки Крим, сепаратистське протистояння та військові дії на території Донецької та Луганської областей вкотре змушують розробляти відповідні заходи протидії подібним явищам суспільної безпеки та будь-якими можливими засобами забезпечувати захист інтересів країни.

У розвиток розробленої матриці SWOT-аналізу безпекового середовища держави, що сформульовано дослідниками Тосько Р.Р. та Новіковою А.В. [12] у 2016 році, вважаємо можливим запропонувати розширений SWOT-аналіз сучасних викликів і загроз публічного адміністрування у сфері національної безпеки з використанням ціннісного підходу.

До числа основних загроз (Threats) віднесемо такі чинники:

1. Фактичну втрату демократичних цінностей у державі.

2. Порушення територіальної цілісності.
3. Військову присутність Російської Федерації у Криму та на Сході України.
4. Ведення РФ «гібридної» війни проти України.
5. Відсутність надійних зовнішніх гарантій безпеки для України
6. Прояви корупції, які досягли критичного рівня на поточному моменті розвитку суспільства.
7. Неефективну систему публічного адміністрування та державного управління у сфері національної безпеки України.
8. Пандемію COVID-19.
9. Відсутність спадкоємності політичного вектору публічного адміністрування у сфері національної безпеки.

До числа можливостей (Opportunities) віднесемо наступні чинники:

1. Сталий економічний розвиток як запоруку успіху зміцнення національної безпеки.
2. Зміцнення Української демократичної держави.
3. Створення ефективного сектору безпеки й оборони.
4. Підвищення обороноздатності держави.
5. Відновлення територіальної цілісності держави.
6. Інтеграцію України до ЄС.
7. Формування ефективної системи міжнародних гарантій національної безпеки у сфері державної безпеки.
8. Формування ефективної системи стратегічного партнерства з демократичними країнами та міжнародними організаціями.
9. Подолання корупції.
10. Культивування цінностей демократичного світу і національної безпеки України в українському суспільстві і світі.

До числа слабких сторін (Weakness) можливо віднести наступні:

1. Сповідування цінностей «руського міра» частиною населення України.
2. Сепаратизм.
3. Енергетичну залежність від РФ.
4. Етнічні конфлікти у Криму та на Закарпатті.
5. Міжконфесійні конфлікти.
6. Русифіковану мовно-культурну сферу.
7. Військові дії на Сході України і спричинену ними гуманітарну катастрофу.
8. Недостатній контроль за дотриманням законодавства у сфері національної безпеки.

У якості сильних сторін (Strengths) публічного адміністрування у сфері національної безпеки України визначимо наступне:

1. Розділення європейських цінностей і впевнений рух української держави у цьому напрямі.
2. Окремі рішення та дії органів влади щодо подолання корупції.
3. Проведення судової реформи як ключового елементу становлення правової держави.
4. Децентралізацію влади, розвиток місцевого самоврядування, успіх територіальної реформи.
5. Відновлення довіри громадян до представницької демократії.
6. Створення європейської комунікативної моделі «влада-громадяни».
7. Підтримку України з боку провідних демократичних держав та ЄС.

У руслі удосконалення SWOT-аналізу публічного адміністрування у сфері національної безпеки України запропонуємо його декомпозицію принагідно до сфер застосування, що розширить і поглибить відповідний

аналіз і дасть змогу, на основі його опрацювання, більш точно і широко визначити або уточнити напрями вдосконалення публічного адміністрування у зазначеній сфері.

Основні результати проведеного дослідження щодо аналізу сильних та слабких сторін, а також можливостей і загроз зазначеного об'єкту дослідження у ракурсі ціннісного підходу наведені на рис. 1.

Сильні сторони	Слабкі сторони
<ul style="list-style-type: none">- розділення європейських цінностей і впевнений рух України у цьому напрямі;- відновлення довіри громадян до представницької демократії;- підтримка України з боку провідних демократичних держав та ЄС.	<ul style="list-style-type: none">- сповідування цінностей «руського міра» частиною населення України;- військові дії на Сході України і спричинена ними гуманітарна катастрофа;- недостатній контроль над дотриманням законодавства у сфері національної безпеки
Можливості	Загрози
<ul style="list-style-type: none">- сталий економічний розвиток як запорука успіху зміцнення національної безпеки;- відновлення територіальної цілісності держави;- культивування цінностей демократичного світу і національної безпеки України в українському суспільстві і світі.	<ul style="list-style-type: none">- втрата демократичних цінностей в державі;- ведення Російською Федерацією «гібридної» війни проти України;- пандемія COVID-19;- корупція;- відсутність спадкоємності політичного вектору публічного адміністрування у сфері національної безпеки.

Рис. 1. Основні результати SWOT-аналізу публічного адміністрування у сфері національної безпеки у ракурсі ціннісного підходу

Розглядаючи декомпозицію загального державно-безпекового стану публічного адміністрування, запропонуємо її диференціацію за окремими напрямками, та сферами діяльності, що мають бути досліджені за допомогою SWOT-аналізу:

1. SWOT-аналіз загальнодержавного безпекового стану країни.

2. SWOT-аналіз безпекового стану у сфері економіки:
 - 2.1. SWOT-аналіз безпекового стану паливно-енергетичного сектору економіки;
 - 2.2. SWOT-аналіз безпекового стану промислового сектору економіки;
 - 2.3. SWOT-аналіз безпекового стану аграрного сектору економіки.
3. SWOT-аналіз безпекового стану фінансово-бюджетної сфери України:
 - 3.1. SWOT-аналіз безпекового стану бюджетної сфери України;
 - 3.2. SWOT-аналіз безпекового стану грошово-кредитної та банківської сфери України.
4. SWOT-аналіз безпекового стану медичної сфери України, зокрема, в умовах пандемії.
5. SWOT-аналіз безпекового стану житлово-комунальної сфери України.
6. SWOT-аналіз безпекового стану сфери освіти та науки України.
7. SWOT-аналіз безпекового стану сфери військово-оборонної сфери України враховуючи військово-промисловий комплекс.
8. SWOT-аналіз безпекового стану екологічної та природоохороної сфери України.
9. SWOT-аналіз безпекового стану гуманітарної сфери України.
10. SWOT-аналіз безпекового стану інформаційно-комунікаційної сфери України.

Проведення зазначених розгалужень SWOT-аналізу дозволить сформулювати базу висновків для формулювання цілісної різновекторної стратегії формування ґрунтовних засад публічного адміністрування у сфері національної безпеки України і його сталого розвитку.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Стратегія розвитку публічного адміністрування у галузі національної безпеки України потребує подальшого вдосконалення. Таке вдосконалення має ґрунтуватися на науковому аналізі і синтезі. Один з поширених і доцільних методів, що можна застосувати в межах подібного дослідження – SWOT-аналіз. В цій статті проведено SWOT-аналіз публічного адміністрування у сфері національної безпеки України, визначені його сильні та слабкі сторони, а також можливості та загрози. Крім того, запропоновано підхід до декомпозиції SWOT-аналізу на доцільні сфери публічного адміністрування та життєдіяльності держави. В межах побудови запропонованої детально визначеної за сферами діяльності матриці можливо забезпечити більш глибокий та продуктивний аналіз «активів та пасивів» держави саме у сфері національної безпеки, який би врахував додаткове різноманіття чинників та параметрів, які б можна було розподілити за відповідними критеріями «чотирикутника» класичного SWOT-аналізу. Це дозволить побудувати ефективну, цілісну різновекторну стратегію формування ґрунтовних засад публічного адміністрування у сфері національної безпеки України і його сталого розвитку. Подальші дослідження можуть бути присвячені реалізації запропонованих розгалужень SWOT-аналізу, формулюванню на основі нього аналітичних висновків і формуванню пропозицій щодо уточнення напрямів удосконалення засад публічного адміністрування у зазначеній сфері.

Література

1. Конституція України [Електронний ресурс] / Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#n4430>.

2. Бобров Є. А. Енергетична безпека держави / Є. А. Бобров. К. : Університет економіки та права, ВНЗ "КРОК", 2013. 306 с.
3. Діяк І. В. Енергетична безпека України / І. В. Діяк. К., 2001. 172 с.
4. Малицький Б. А. Наука, технології, інновації і національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти / Б. А. Малицький. Макаров: КЖТ «Софія», 2014. 58 с.
5. Омеляненко В. А. Аналітико-стратегічні аспекти системної стійкості інноваційної системи / В. А. Омеляненко, О. М. Красна // Причорноморські економічні студії. Вип. 32. 2018. С. 61-65.
6. Чупрій Л. Політика національної безпеки Української держави в гуманітарній сфері: концептуально-інституційний аналіз / Л. Чупрій. К. : ФОРМ Кожуховський І.І. 2015. 508 с.
7. Качинський А. Б. Екологічна безпека України: системний аналіз перспектив покращення: монографія / А. Б. Качинський. К.: НІСД. 2009. 912 с.
8. Виклики та загрози гуманітарній безпеці Української Держави: зб. наук.-експерт. мат-лів / за заг. ред. С. І. Здіорука. К.: НІСД. 2015. 104 с. (Серія «Гуманітарний розвиток», вип. 4).
9. Антонов В. О. Конституційно-правові засади національної безпеки України: монографія / В. О. Антонов; наук. ред. Ю. С. Шемшученко. Київ: ТАЛКОМ. 2017. 576 с.
10. Чуваков О. А. Національна і державна безпека: співвідношення поняття / О. А. Чуваков // Правова держава. 2012. № 5. С. 193-196.
11. Дем'янчук О. П. Піраміда Маслоу як методологія пояснення політичної участі / О. П. Дем'янчук // Наукові записки НаУКМА. Том 134. Політичні науки. С. 12-16.

12. Тосько Р. Р. Застосування методики SWOT-аналізу для формування стратегії зміцнення національної безпеки в сфері державної безпеки / Р. Р. Тосько, А. В. Новікова // Молодий вчений. 2016. № 4. С. 337-340.

References

1. Constitution of Ukraine [Konstytutsiya Ukrayiny]. Official web portal of the Verkhovna Rada of Ukraine. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#n4430>.
2. Bobrov E.A. (2013) Energy security of the state [Enerhetychna bezpeka derzhavy]. K. Universytet ekonomiky ta prava, VNZ "KROK", 306 p.
3. Diyak I.V. (2001) Energy security of Ukraine [Enerhetychna bezpeka Ukrayiny]. Kyiv, 172 p.
4. Malitskiy B. A. (2014) Science, technology, innovation and national security: theoretical and applied aspects [Nauka, tekhnologii, innovatsii i natsional'naya bezopasnost': teoreticheskie i prikladnye aspekty]. Makarov: KZHT «Sofiya», 58 p.
5. Omelyanenko V.A. (2018) Analytical and strategic aspects of system stability of the innovation system [Analitiko-stratehichni aspekty systemnoyi stiykosti innovatsiyanoi systemy]. Prychornomors'ki ekonomichni studiyi. Vyp. 32. P. 61-65.
6. Chupriy L. (2015) The policy of national security of the Ukrainian state in the humanitarian sphere: conceptual and institutional analysis [Polityka natsional'noyi bezpeky Ukrayins'koyi derzhavy v humanitarniy sferi: kontseptual'no-instytutsiynyy analiz]. K.: FOP Kozhukhovs'kyy I.I., 508 p.
7. Kaczynski A.B. (2009) Ecological safety of Ukraine: system analysis of prospects of improvement: monograph [Ekolohichna bezpeka Ukrayiny:

- systemnyy analiz perspektyv pokrashchennya: monohrafiya]. K.: NISD, 912 p.
8. Challenges and threats to the humanitarian security of the Ukrainian State: Collection of scientific and expert materials (2015) [Vyklyky ta zahrozy humanitarniy bezpetsi Ukrayins'koyi Derzhavy: Zbirnyk naukovy-ekspertnykh materialiv]. K.: NISD, 104 p.
 9. Antonov V.O. (2017) Constitutional and legal principles of national security of Ukraine: monograph [Konstytutsiyno-pravovi zasady natsional'noyi bezpeky Ukrainy: monohrafiya]. Kyiv: TALKOM, 576 p.
 10. Chuvakov O.A. (2012) National and state security: the relationship of the concept [Natsional'na i derzhavna bezpeka: spivvidnoshennya ponyattya]. *Pravova derzhava*, № 5, P. 193-196.
 11. Demyanchuk O.P. Maslow's Pyramid as a methodology for explaining political participation [Piramida Maslou yak metodolohiya poyasnennya politychnoyi uchasti]. *Naukovi zapysky NaUKMA*, Tom 134. Politychni nauky, P. 12-16.
 12. Tosko R. R. (2016) Application of SWOT-analysis methodology for formation of strategy of strengthening national security in the field of state security [Zastosuvannya metodyky SWOT-analizu dlya formuvannya stratehiyi zmitsnennya natsional'noyi bezpeky v sferi derzhavnoyi bezpeky]. *Molodyy vchenyy*, №4, P. 337-340.